

ВАКЦИНАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФІЛАКТИКИ АНТИБІОТИКОРЕЗИСТЕНТНОСТІ: ВИВЧЕННЯ ПОГЛЯДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРОГАЛИН

Ю. О. Данилевич, М. Я. Добровольська, С. В. Даньчак

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

Вступ. Оскільки зміцнення здоров'я є ключовою метою сталого розвитку, впровадження простих профілактичних заходів, зокрема своєчасної вакцинації, має особливе значення для запобігання антибіотикорезистентності та поширенню стійких інфекцій.

Мета роботи – дослідити ставлення батьків до вакцинації дітей, визначити рівень інформованості, чинники, що впливають на ухвалення рішень щодо щеплень, а також проаналізувати можливі бар'єри і мотиваційні аспекти, які визначають повноту та своєчасність вакцинації дитячого населення.

Основна частина. Дослідження проведено на базі школи за участю учнів, їх батьків і педагогів, оскільки саме при взаємодії цих груп формуються поведінкові патерни щодо здоров'я та профілактики. Опитування стосувалося виконання Календаря профілактичних щеплень, довіри до вакцинації та обізнаності щодо її ролі в запобіганні виникненню інфекцій. Як свідчать результати дослідження, 66 % дітей вакциновані відповідно до календаря, 18 % – частково; твердо визнають ефективність вакцинації 43 %, ще 22 % частково погоджуються; додаткові щеплення отримали лише 23 % дітей. У прийнятті рішень щодо вакцинації 62 % батьків покладаються на консультацію з лікарем, а основним джерелом інформації є сімейний лікар або педіатр (47 %). Отримані дані вказують на те, що, хоча 65 % респондентів визнають важливість вакцинації, рівень підтримки залишається недостатнім, а багато батьків мають інформаційні прогалини. Довіра значною мірою залежить від медичних працівників, тоді як соціальні мережі та неофіційні джерела часто сприяють появі сумнівів і дезінформації.

Висновки. Більшість респондентів визнає важливість вакцинації, проте рівень безумовної підтримки (43 %) усе ще не достатній для колективного імунітету, а значна частка тих, хто вагається, вказує на потребу в кращому інформуванні батьків. Медичні сестри відіграють ключову роль у просвітницькій роботі, формуванні довіри та подоланні інформаційних прогалин, що особливо важливо для запобігання антибіотикорезистентності, адже вакцинація зменшує потребу в антибіотиках.

Ключові слова: антибіотикорезистентність; вакцинація; медична сестра.

VACCINATION IN THE CONTEXT OF ANTIBIOTIC RESISTANCE PREVENTION: A STUDY OF PUBLIC VIEWS AND IDENTIFICATION OF KEY GAPS

Yu. O. Danylevych, M. Ya. Dobrovolska, S. V. Danchak

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

Introduction. Since strengthening population health is a key objective of sustainable development, the implementation of simple preventive measures—particularly timely vaccination—plays a critical role in preventing antimicrobial resistance and limiting the spread of drug-resistant infections.

The aim of the study – to examine parents' attitudes toward childhood vaccination, determine their level of awareness, identify factors influencing vaccine-related decision-making, and analyze potential barriers and motivating factors that affect the completeness and timeliness of immunization among the pediatric population.

The main part. The study was conducted in a school setting and involved students, their parents, and teachers, as these interacting groups shape health-related behavioral patterns. All participants were informed about the purpose of the study and provided voluntary consent. The survey focused on adherence to the national immunization schedule, trust in vaccines, and awareness of the preventive role of immunization in reducing infections that may require antibiotic treatment. The results showed that 66 % of children are vaccinated according to the schedule, 18 % partially; 43 % of respondents firmly believe in the effectiveness of vaccination, while 22 % partially agree; only 23 % of children received additional (non-mandatory) vaccines. When making vaccination decisions, 62 % of parents rely on consultations with a physician, and the main source of information is a family doctor or pediatrician (47 %). The data indicate that although 65 % of

respondents acknowledge the importance of vaccination, overall support remains insufficient, and many parents exhibit notable information gaps. Trust in vaccination is largely shaped by healthcare professionals, whereas social media and other non-official sources frequently contribute to uncertainty and the spread of misinformation.

Conclusions. Most respondents recognize the importance of vaccination; however, the level of unequivocal support (43 %) remains insufficient to achieve herd immunity, and the substantial proportion of individuals who remain hesitant underscores the need for improved parental education. Nurses play a pivotal role in health education, fostering trust, and addressing informational gaps—an aspect that is particularly critical for preventing antimicrobial resistance, as vaccination reduces the necessity for antibiotic use.

Key words: antibiotic resistance; vaccination; nurse.

Вступ. Проблема антибіотикорезистентності (АБР) залишається надзвичайно гострою: відповідно до даних епідеміологічного огляду, опублікованого в журналі «*The Lancet*» (Antimicrobial Resistance Collaborator, 2022), стійкість мікроорганізмів до протимікробних засобів є однією з провідних причин смертності у світі. В Україні ця проблема ускладнюється легким доступом населення до антибіотиків, їх необґрунтованим використанням у ветеринарії та агросекторі, а також не завжди раціональним призначенням у клінічній практиці. Оскільки зміцнення здоров'я населення є ключовою складовою цілей сталого розвитку, значення простих та ефективних профілактичних заходів, спрямованих на стримування антибіотикорезистентності, зростає [1, 2]. Своєчасна вакцинація – один з таких інструментів, адже сприяє зменшенню поширення інфекцій та запобігає розвитку стійких до ліків штамів.

Мета роботи – дослідити ставлення батьків до вакцинації дітей, визначити рівень інформованості, чинники, що впливають на ухвалення рішень щодо щеплень, а також проаналізувати можливі бар'єри і мотиваційні аспекти, які визначають повноту та своєчасність вакцинації дитячого населення.

Основна частина. Антибіотикорезистентність є серйозною загрозою для світової системи охорони здоров'я. За інформацією ВООЗ, щорічно у світі фіксують близько 700 тисяч смертей, пов'язаних із резистентними до антибіотиків інфекціями, і найбільше страждають країни з низьким та середнім рівнями доходу, серед яких і Україна. Формування антимікробної резистентності має складний, багатофакторний характер, а пандемія COVID-19 додатково загострила ситуацію через широке і часто необґрунтоване застосування антибіотиків [3, 4]. У 2017 р. ВООЗ уперше презентувала Список пріоритетних бактеріальних патогенів (BPPL), який у 2024 р. було оновлено до 15 груп резистентних бактерій, розподілених за рівнями пріоритетності для досліджень,

розроблення нових препаратів та планування заходів громадського здоров'я [5]. Проблема стійкості до антибіотиків має безпосередній зв'язок із низкою Цілей сталого розвитку ООН, серед яких ЦСР № 3 «Здоров'я та добробут», а також ЦСР № 6 і № 2, що підкреслюють важливість санітарії, гігієни та скорочення використання антибіотиків у харчовому виробництві [6, 7]. Важливим залишається те, що значна частина населення не знає про неефективність антибіотиків проти вірусних захворювань або неправильно застосовує призначені препарати, що сприяє виникненню резистентності.

Вакцинація є провідним методом профілактики АБР, оскільки запобігає розвитку інфекцій, які часто ускладнюються бактеріальними процесами, тим самим зменшуючи потребу в антибіотиках. Важлива роль у стримуванні резистентності належить медичним сестрам, які проводять просвітницьку роботу з пацієнтами, контролюють дотримання схем лікування, пояснюють ризики самолікування та нецільового використання антибіотиків [8–11]. У своїй професійній діяльності вони відповідають за моніторинг своєчасності щеплень, контроль правильності приймання антибактеріальних препаратів та участь у програмах інфекційного контролю [8, 10–14], що робить їх ключовими учасниками глобальної стратегії подолання антибіотикорезистентності.

Дослідження проводили на базі Тернопільської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 8 Тернопільської міської ради. Контингент учнів за класами подано в таблиці 1.

Таблиця 1. Контингент учнів

Клас	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кількість класів	2	3	3	3	2	2	2	3	2	1	1
Кількість учнів	61	73	70	77	70	66	55	82	61	34	36

У ході роботи ми застосували комплекс методів збору інформації: спостереження, анкетування та опитування фокус-груп. Анкетування проводили за допомогою сервісу Google Forms – онлайн-платформи Google Workspace, що забезпечує анонімність відповідей. Подальший аналіз отриманих даних здійснювали у програмі MS Excel. До дослідження було залучено учнів різних вікових груп, їх батьків та педагогічний колектив школи, оскільки саме у взаємопов'язаному середовищі школи та родини формуються поведінкові моделі майбутнього покоління. У процесі взаємодії чотирьох основних груп (молодших школярів, старшокласників, батьків і педагогів) простежується циклічний обмін впливом: учителі навчають → старші учні демонструють приклади → молодші переймають → батьки підтримують або підсилюють ці моделі. Усіх респондентів було завчасно ознайомлено з метою дослідження, і вони дали згоду на участь.

Вакцинація запобігає розвитку хвороб, що часто супроводжуються або ускладнюються бактеріальними інфекціями (наприклад грипом, кором, пневмоковими захворюваннями), які потребують антибіотикотерапії. Зменшення кількості таких випадків дозволяє уникнути надмірного чи неправильного використання антибіотиків – одного з головних чинників появи стійких до лікування штамів. З огляду на це, ми провели серію опитувань, спрямованих на вивчення стану вакцинації дітей, дотримання Календаря профілактичних щеплень, рівня довіри до вакцин та поінформованості батьків щодо ролі

імунізації у зниженні захворюваності й запобіганні виникненню ускладнень, що можуть потребувати призначення антибіотиків.

На запитання «Чи вакцинована ваша дитина згідно з Календарем профілактичних щеплень?» було отримано такі відповіді: «Так» – 66 %; «Частково» – 18 %; «Ні» – 5 %; «Не знаю» – 11 %. Ці показники свідчать про те, що більшість батьків (66 %) загалом дотримується офіційного календаря щеплень. Водночас значна частка респондентів, які повідомили про часткову вакцинацію (18 %), може вказувати на перервані або відкладені курси імунізації, що потребує подальшого аналізу (рис.).

Занепокоєння викликає частка респондентів, які зовсім не проводили щеплення своїй дитині (5 %), а також 11 % учасників опитування, які не змогли дати визначеної відповіді, що вказує на недостатню обізнаність або низький рівень уваги до питань імунопрофілактики. За офіційними даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, у 2023 р. охоплення дітей рутинними щепленнями (зокрема проти дифтерії, кашлюка та правця) становило приблизно 70–80 % залежно від віку та регіону. Порівняно із цими показниками результати нашого опитування виявилися дещо нижчими, що можна пояснити особливостями вибірки або регіональною специфікою. Повний комплекс щеплень дає змогу істотно знизити ризики виникнення ускладнень, які часто потребують лікування антибіотиками, а тому є важливим чинником у зменшенні поширення антибіотикорезистентності.

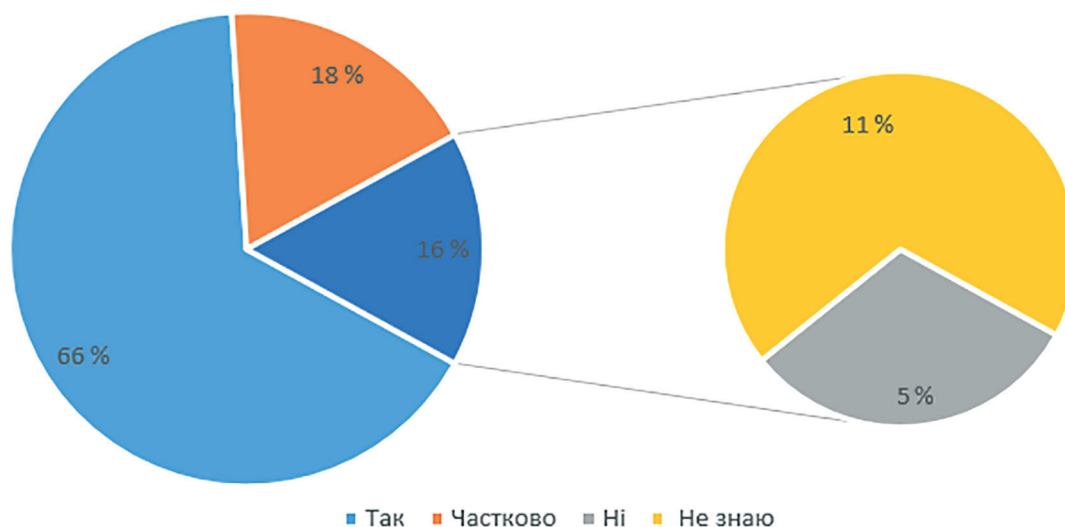

Рис. Відповіді на запитання «Чи вакцинована ваша дитина згідно з Календарем профілактичних щеплень?».

На запитання «Чи вважаєте ви вакцинацію ефективним способом профілактики інфекційних захворювань?» відповіді розподілилися так: «Так, вважаю» – 43 %, «Частково погоджуюся» – 22 %, «Не вважаю» – 12 %, «Важко відповісти» – 23 %. Позитивне ставлення до щеплень (сукупно 65 %) свідчить про те, що більшість респондентів визнає профілактичне значення вакцинації, хоча тверде переконання мають лише 43 %, а ще 22 % залишаються непевними або недостатньо поінформованими. Показник 23 % відповідей «Важко відповісти» відображає значний рівень невизначеності серед батьків, що вказує на інформаційні прогалини. Крім того, 12 % опитаних не вважають вакцинацію ефективною, що може бути зумовлено негативним особистим досвідом або впливом дезінформації.

У межах дослідження ми також аналізували, чи робили діти додаткові, тобто необов'язкові, щеплення (проти грипу, ротавірусної чи менінгококової інфекції тощо). Позитивну відповідь дали 23 % батьків, 15 % не змогли пригадати, тоді як більшість, тобто 62 %, зазначила, що таких щеплень їх діти не отримували. Ці дані узгоджуються із загальнонаціональними тенденціями, відповідно до яких рівень охоплення додатковими вакцинами в Україні залишається низьким. Наприклад, щеплення проти грипу серед дітей зазвичай не перевищує 20–25 %. Серед можливих причин – недостатня поінформованість родин та необхідність самостійної оплати більшості додаткових вакцин.

Респондентам, які підтвердили, що їх діти отримували додаткові щеплення (23 %, або 40 осіб), запропонували перелік, в якому зазначено, які саме вакцини вводили. У переліку були щеплення проти ротавірусної, пневмококової і менінгококової інфекцій, вітряної віспи, гепатиту А, грипу та COVID-19. Результати наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Додаткові щеплення

№ з/п	Інфекція	Кількість респондентів	%
1	Ротавірусна інфекція	13	32,5
2	Пневмококова інфекція	8	20,0
3	Менінгококова інфекція	7	17,5
4	Вітряна віспа (вітрянка)	5	12,5
5	Гепатит А	0	–
6	Грип	3	7,5
7	COVID-19	4	10,0

Найчастіше серед додаткових щеплень батьки зазначали вакцинацію проти ротавірусної інфекції – її отримала приблизно третина дітей із тих, хто мав необов'язкові щеплення. Досить поширеним також було використання вакцин проти пневмококової і менінгококової інфекцій, які, згідно з міжнародними рекомендаціями, суттєво знижують рівень захворюваності та, відповідно, зменшують потребу в лікуванні антибіотиками.

На запитання «Хто приймає рішення щодо вакцинації вашої дитини?» відповіді розподілилися так: «Ухвалюю сам (батьки / опікуни)» – 12 %; «Лікар» – 15 %; «Інші члени родини» – 7 %; «Разом з лікарем» – 62 %; «Інше» – 3 %.

Переважає прийняття рішень разом з лікарем (62 %) можна розцінювати як позитивний індикатор. Це свідчить про довіру до медичних працівників і прагнення батьків спиратися на компетентну інформацію. Такий підхід зменшує ризик неправильного розуміння даних про вакцини та підвищує ефективність профілактики інфекційних хвороб. Водночас у 27 % випадків рішення ухвалюють без участі медичного спеціаліста. Це означає, що, хоча більшість батьків консультується з лікарем, значна частина орієнтується на власні переконання або думку родичів, що може призводити до відтермінованих чи неповних щеплень.

Отримані результати підкреслюють потребу в подальшому інформуванні родин щодо користі вакцинації і налагодженні більш тісної комунікації між батьками та медичними працівниками, щоб рішення щодо щеплень базувалися на доказових даних.

Оскільки джерела інформації відіграють ключову роль у формуванні ставлення до щеплень, респондентам було поставлено запитання «Які джерела інформації ви використовуєте для прийняття рішень щодо вакцинації?» з можливістю обрати кілька варіантів. Відповіді розподілилися так: «Сімейний лікар / педіатр / медична сестра» – 47 %, «Офіційні сайти (МОЗ, ВООЗ тощо)» – 8 %, «Соціальні мережі» – 19 %, «Телебачення / новини» – 3 %, «Інші батьки» – 18 %, «Інше» – 5 %.

Дані інших досліджень свідчать про те, що причинами відмови від вакцинації часто є недовіра до процесу створення вакцин та побоювання щодо їх безпечності. Ключовими джерелами інформації для людей залишаються лікарі, родичі та публічні особи, тоді як соціальні мережі формують значну частину інформаційного поля і помітно впливають на ставлення до щеплень.

Висновки. Незважаючи на те, що більшість опитаних визнає важливість щеплень для запобігання розвитку інфекційних хвороб, частка безумовної підтримки вакцинації (43 %) усе ще нижча за оптимальний показник, необхідний для формування колективного імунітету. Високий відсоток респондентів, які вагаються або не мають чіткої позиції, підкреслює потребу в посиленому інформуванні батьків – передусім шляхом використання надійних джерел та професійних консультацій медичних фахівців.

REFERENCES

1. Tsentr hromads'koho zdorovya MOZ Ukrainy [Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine]. (2017). Antybiotykorezystentnist: aktualni problemy ta maibutni stratehii [Antibiotic resistance: current problems and future strategies]. URL: <https://phc.org.ua/en/node/463> [in Ukrainian].
2. Compendium [Compendium]. (2024). Antybiotykorezystentnist: prychny ta shliakhy rozv'iazannia problemy [Antibiotic resistance: causes and solutions to the problem]. URL: <https://compendium.com.ua/uk/news/antibiotykorezystentnist-prichiny-ta-shlyahi-rozv-yazannya-problemi/> [in Ukrainian].
3. Bench, S., & Filips, T. (2018). Rol medsester u znyzhenni antybiotykorezystentnosti [The role of nurses in reducing antibiotic resistance]. London: Medychnyi vydavnychiy dim [in Ukrainian].
4. WHO (2021). Hlobalna stratehiia borotby z antybiotykorezystentnistiu [Global strategy to combat antibiotic resistance]. Zheneva: VOOZ [in Ukrainian].
5. WHO bacterial priority pathogens list, 2024: Bacterial pathogens of public health importance to guide research, development and strategies to prevent and control antimicrobial resistance. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/978924009346>.
6. Humeniuk, A.I., Shevchenko, V.S., & Andrievaa, T.V. (2019). Rol medychnykh sester u borotbi z poshyrenniam antybiotykorezystentnykh infektsii [The role of nurses in combating the spread of antibiotic-resistant infections]. *Medsestrynska sprava*, 15 (3), 18-27 [in Ukrainian].
7. Zasiiekina, T.M., & Tyshkovets, M.D. (2019). Pytannia staloho rozvytku u shkilnykh prohramakh [Issues of constant development in school programs]. *Suchasni naukovy doslidzhennia na shliakhu do yevrointehratsii*: Materialy mizhnarodnoho naukovo-praktychnoho forumu (pp. 343-346). Melitopol: FOP Odnoroh T.V. [in Ukrainian].
8. Lakas, V.V. (2024). Stalyi rozvytok v suchasnykh umovakh: sutnisno-zmistovna kharakterystyka ta teoretyko-metodolohichni zasady [Sustainable development in modern conditions: essential and content characteristics and theoretical and methodological principles]. *Ahrosvit*, 1 [in Ukrainian]. DOI 10.32702/2306-6792.2024.16.184.
9. Smit, R.A., Dzhekson, H.R., & Li, E.K. (2021). Medychnyi personal u borotbi z rezystentnyimi infektsiyami [Medical personnel in the fight against resistant infections]. Niu-York: Pirson Medikal. [in Ukrainian].
10. Sunil K Garg (2021). Antibiotic misuse during COVID-19 Pandemic: A Recipe for Disaster. *Indian Journal of Critical Care Medicine*, 25 (6). DOI 10.5005/jp-journals-10071-23862.
11. Cong, W., Poudel, A. N., Alhusein, N., Wang, H., Yao, G., & Lambert, H. (2021). Antimicrobial Use in COVID-19 Patients in the First Phase of the SARS-CoV-2 Pandemic: A Scoping Review. *Antibiotics (Basel, Switzerland)*, 10(6), 745.
12. Carter E.J., Greendyke W.G., Furuya E.Y., Srinivasan A., Shelley A.N., Bothra A., & Larson E.L. (2018). Exploring the nurses' role in antibiotic stewardship: A multisite qualitative study of nurses and infection preventionists. *American Journal of Infection Control*, 46 (5), 492-497. DOI 10.1016/j.ajic.2017.12.016.
13. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2021). The Role of Nurses in Preventing Antibiotic Resistance. Atlanta, GA: CDC. URL: <https://www.cdc.gov/nursing>.
14. Lee, M., & Johnson, D. (2022). The critical role of nursing in antimicrobial stewardship: Best practices and global perspectives. *Nursing Practice Today*, 4 (6), 55-70. DOI 10.1002/npt.462.

Отримано 15.10.2025